

Отримано: 5 травня 2026

Прорецензовано: 8 травня 2026

Прийнято до друку: 8 травня 2026

email: ihor.romaniuk@oa.edu.uaDOI: <http://doi.org/10.25264/2415-7384-2026-21-65-70>

Романюк І. І. Фінансова грамотність як психологічний капітал молоді в умовах невизначеності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Психологія». Острог : Вид-во НаУОА, травень 2026. № 21. С. 65–70.

УДК: 159.9

Романюк Ігор Іванович,

аспірант кафедри психології,

Національний університет «Острозька академія»,

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0000-7408-8373>

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ КАПІТАЛ МОЛОДІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті проведено теоретичне осмислення фінансової грамотності як форми психологічного капіталу молоді в умовах невизначеності. Обґрунтовано, що фінансова грамотність це не лише сукупність економічних знань і навичок, а є складним психологічним конструктом який інтегрує когнітивний, емоційний, мотиваційний та поведінковий компоненти.

Також здійснено аналіз теоретичних підходів, які надають можливість пояснити роль фінансової грамотності у формуванні відповідальної фінансової поведінки, толерантності до ризику, психологічної саморегуляції та до віри довіри до фінансових інституцій, в тому числі до банківських установ. На основі узагальнення сучасних досліджень розкрито психологічні механізми через які фінансова грамотність впливає на фінансову поведінку, серед яких ключову роль відіграє – фінансова самоефективність, сприйняття ризику, інституційна довіра, емоційна регуляція та толерантність до невизначеності.

Концептуалізовано фінансову грамотність як ресурс психологічного капіталу, що підтримує адаптивне функціонування молоді в умовах невизначеності – економічної, безпекової та екзистенційної – і може слугувати теоретичним підґрунтям для розроблення психологічно орієнтованих освітніх програм та комунікаційних стратегій фінансових інституцій.

Ключові слова: фінансова грамотність; психологічний капітал; фінансова поведінка; молодь; фінансова самоефективність; довіра; невизначеність.

Ihor Romaniuk,

PhD Student of the Department of Psychology,

National University of "Ostroh Academy",

ORCID-ID: <https://orcid.org/0009-0000-7408-8373>

FINANCIAL LITERACY AS PSYCHOLOGICAL CAPITAL OF YOUTH UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY

The article presents a theoretical analysis of financial literacy as a form of psychological capital of youth under conditions of uncertainty. The relevance of the study is determined by the increasing complexity of contemporary financial systems, the rapid expansion of digital banking services, and the growing necessity for young people to make independent financial decisions in an environment characterized by inflation, market volatility, and prolonged socio-economic instability. In the Ukrainian context, these challenges are additionally intensified by the ongoing full-scale war, which generates a persistent background of uncertainty that is not exclusively economic but also security-related, social, and existential, since it affects young people's ability to anticipate the future and to plan their life trajectories. The author argues that financial literacy should not be reduced to the mere accumulation of economic knowledge and technical skills; rather, it should be conceptualized as a multidimensional psychological construct integrating cognitive, motivational, emotional, and behavioral components that jointly function as a form of psychological capital. Drawing on the social-cognitive theory of A. Bandura, the theory of planned behavior of I. Ajzen, the prospect theory of D. Kahneman and A. Tversky, and the capability approach of A. Sen, the study substantiates the conceptualization of financial literacy as psychological capital. Particular attention is paid to the psychological mechanisms through which financial literacy influences financial behavior, including financial self-efficacy, tolerance for uncertainty, perceived risk, institutional trust, and emotional regulation. The theoretical analysis demonstrates that the link between financial literacy and financial behavior is non-linear and is shaped by a number of psychological variables rather than by the volume of knowledge alone. The article emphasizes that during the period of emerging adulthood financial literacy performs not only an instrumental but also a protective psychological function: it reduces uncertainty-related anxiety, enhances perceived behavioral control, and fosters psychological resilience. The conclusions stress the necessity of integrating psychological components into financial education programs targeting youth and the importance of designing communication strategies of financial institutions that take into account the psychological vulnerability of young clients in uncertain environments. The proposed theoretical framework creates a basis for further empirical research on the psychological determinants of financial behavior of youth in Ukraine.

Keywords: financial literacy; psychological capital; financial behavior; youth; financial self-efficacy; trust; uncertainty.

Постановка проблеми. Сучасному етапу розвитку фінансових систем характерним є безпрецедентне зростання складності фінансових продуктів і послуг, інтенсивне поширення та розвиток цифрових банківських технологій та підвищення індивідуальної відповідальності особистості за власне фінансове благополуччя. У цих умовах молодь як соціально-демографічна група опиняється у специфічній ситуації: вона має самостійно ухвалювати все ширше коло фінансових рішень, не маючи при цьому достатнього досвіду та сформованих когнітивних схем для аналізу фінансових ризиків.

Особливої гостроти дані процеси набувають в умовах нестабільності, невизначеності середовища, що характеризується інфляційними коливаннями, волатильністю фінансових ринків і затяжними соціально-економічними трансформаціями. В контексті України ситуація додатково ускладнюється тривалістю повномасштабної російсько-української війни, яка створює стійкий фон невизначеності – не лише економічної, а й безпекової, соціальної та екзистенційної, пов'язаною з неможливістю передбачити майбутнє у звичних часових горизонтах. Така багатовимірна невизначеність впливає на купівельну спроможність, заощаджувальну поведінку, довіру до фінансових інституцій та психологічне ставлення молоді до фінансового планування загалом. За таких умов здатність молоді особистості ухвалювати усвідомлені фінансові рішення набуває не лише економічного, а й вираженого психологічного значення.

Традиційно фінансову грамотність розглядали як сукупність економічних знань та технічних навичок. Проте сучасні міждисциплінарні дослідження дедалі переконливіше демонструють що фінансова поведінка особи не може бути пояснена лише з позиції суто раціонального вибору. Емоційні стани, когнітивні викривлення, рівень довіри до фінансових інституцій, переживання тривоги та невизначеності відграють у прийнятті та формуванні фінансових рішень не меншу роль ніж обсяг наявних знань. Тому фінансова грамотність потребує концептуалізації як психологічних феномен, який інтегрує емоційні, когнітивні та поведінкові компоненти особистості.

Незважаючи на вагомий внесок у вивченні економічних аспектів фінансової грамотності, психологічний вимір цього явища, особливо щодо молоді в умовах невизначеності, залишається недостатньо опрацьованим. Це актуалізує потребу в теоретичному осмисленні фінансової грамотності як форми психологічного капіталу молоді особистості, що могло б створити концептуальне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень і розроблення психологічно обґрунтованих освітніх програм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика фінансової грамотності та її впливу на фінансову поведінку особистості сформувала розгалужений міждисциплінарний дискурс в рамках якого виокремлюються кілька ключових напрямів.

Фундаментальні дослідження А. Лусарді та О.С. Мітчел [13; 14; 15] заклали підґрунтя для розгляду фінансової грамотності як форми людського капіталу, що впливає на здатність особистості ухвалювати ефективні фінансові рішення та забезпечувати довгострокове фінансове благополуччя. Автори показали, що недостатній рівень фінансової грамотності, особливо серед молоді, обмежує адаптивність у періоди економічної нестабільності, проте їхній підхід зосереджений переважно на інформаційному компоненті й залишає психологічний вимір проблеми на периферії аналізу.

Психологічний вимір фінансової поведінки був ґрунтовно концептуалізований у теорії перспектив Д. Канемана та А. Тверські [12], які довели, що ухвалення економічних рішень систематично відхиляється від моделей раціонального вибору під впливом когнітивних викривлень, евристик та неприйняття втрат. Подальші дослідження Н. Танг та А. Бейкер [20] продемонстрували, що такі психологічні характеристики, як самооцінка, фінансова впевненість та емоційна регуляція, виступають самостійними предикторами фінансової поведінки, що є принципово важливим для розуміння поведінки молоді як вікової групи з ще не стабілізованою системою фінансових установок.

Сучасні дослідження концептуалізують фінансову грамотність як багатовимірний конструкт, що інтегрує знання про фінансові продукти, обізнаність із правами споживача та навички ухвалення рішень [7; 18]. Водночас Д. Фернандес, Дж. Линч та Р.Дж. Нетемеєр [10] показали, що зв'язок між знаннями та поведінкою не є прямолінійним – він опосередкований самоефективністю, мотивацією та довірою до фінансових інституцій. Теоретичним підґрунтям для розуміння цього опосередкування слугують теорія запланованої поведінки І. Айзен [5] та підхід можливостей А. Сен [19], які акцентують на ролі сприйнятого поведінкового контролю та здатності особистості трансформувати знання в реальні фінансові можливості.

У вітчизняній психологічній традиції фінансова поведінка молоді розглядається передусім крізь призму економічної соціалізації особистості. Фундаментальні підходи в цій галузі закладено в роботах В. В. Москаленко [3], яка концептуалізує економічну соціалізацію як процес інтеграції особистості в економічне середовище через формування ставлення до грошей, споживчих установок і трудової мотивації. Колективна монографія Н. М. Дембицької, О. В. Лавренко, Т. І. Мельничук та І. К. Зубіашвілі [1] поглиблює цей підхід, обґрунтовуючи соціально-психологічні засади економічної соціалізації молоді в українському освітньому контексті. У дослідженні Л. М. Карамушки та О. І. Паршака [2] емпірично продемонстровано, що ставлення особистості до грошей виступає важливим психологічним чинником

економічної поведінки, опосередкованим індивідуально-психологічними та соціально-демографічними характеристиками. Сукупно ці роботи створюють вітчизняне теоретичне підґрунтя для розгляду фінансової грамотності молоді як форми психологічного капіталу, що формується в межах ширшого процесу економічної соціалізації.

Уваги також заслуговує проблема психологічної саморегуляції особистості в умовах невизначеності, що безпосередньо стосується предмета цього дослідження. У праці Тимошук Є. А. та Каламаж Р. В. [4] запропоновано й емпірично верифіковано п'ятирівневу модель саморегуляції, що інтегрує ціннісно-смысловий, метакогнітивний, когнітивний, емоційно-комунікативний та адаптивно-поведінковий рівні. Значущість цієї моделі для трактування поведінки молоді в умовах невизначеності полягає в тому, що вона розкриває саморегуляцію не як окрему функцію, а як інтегративний конструкт, у якому ціннісні, пізнавальні та емоційні компоненти діють узгоджено, забезпечуючи адаптивне функціонування особистості за дефіциту визначеності. Така багаторівнева структура дає теоретичні підстави розглядати фінансову грамотність молоді як предметно-специфічний прояв загальної здатності до саморегуляції: ухвалення фінансових рішень в умовах невизначеності так само спирається на узгоджену роботу когнітивного оцінювання, метакогнітивного контролю, емоційної регуляції та ціннісних орієнтацій особистості.

Попри значний обсяг наукової літератури, психологічний вимір фінансової грамотності серед молоді залишається недостатньо опрацьованим. Бракує теоретичних узагальнень, які пов'язували б фінансову грамотність із ширшим колом психологічних конструктів – самоефективністю, толерантністю до невизначеності, довірою, емоційною регуляцією – як інтегрованою формою психологічного капіталу особистості в умовах невизначеності. Це актуалізує необхідність теоретичного осмислення фінансової грамотності саме як психологічного ресурсу адаптивної фінансової поведінки молоді.

Мета і завдання дослідження – теоретичне осмислення фінансової грамотності як форми психологічного капіталу молоді в умовах невизначеності, узагальнення сучасних концептуальних підходів і визначення психологічних механізмів, через які фінансова грамотність впливає на фінансову поведінку молоді.

Виклад основного матеріалу. Сучасний теоретичний дискурс послідовно рухається у напрямку розширення концептуальних меж поняття «фінансова грамотність». Якщо в межах суто економічних підходів вона традиційно тлумачилася як сукупність знань про фінансові інструменти, то в межах психологічної перспективи вона постає як багатовимірний конструкт, що інтегрує когнітивні, мотиваційні, емоційні та поведінкові виміри особистості [7; 14; 18]. Такий підхід дозволяє розглядати фінансову грамотність не як зовнішній освітній продукт, а як внутрішній психологічний ресурс, що формується у процесі економічної соціалізації молоді.

Когнітивний компонент фінансової грамотності охоплює знання про економічні процеси, фінансові продукти, послуги, а також передбачає здатність до аналітичної переробки фінансової інформації. Проте, як переконливо показано в межах поведінкової економіки [12], навіть особи з достатнім рівнем фінансових знань систематично ухвалюють рішення під впливом когнітивних викривлень – ефекту прив'язки, евристики доступності, неприйняття втрат, надмірної впевненості. Цей факт сигналізує про те, що сам по собі обсяг знань не гарантує раціональної фінансової поведінки. Молодь, яка лише входить у самостійну фінансову діяльність, особливо вразлива до таких викривлень через брак досвіду інтерпретації фінансових ситуацій.

Мотиваційний компонент пов'язаний насамперед із конструктом фінансової самоефективності, що походить із соціально-когнітивної теорії А. Бандура. Самоефективність визначається як суб'єктивна впевненість особистості у власній здатності успішно виконувати певну діяльність. У фінансовій сфері вона визначає готовність до ухвалення рішень, наполегливість у досягненні фінансових цілей та активність у взаємодії з фінансовими інституціями. Відповідно до даної теорії особи з низькою фінансовою самоефективністю схильні до пасивності та залежності від зовнішніх порад, тоді як особи з високою – демонструють ініціативність, готовність до самостійного управління фінансами та толерантність до фінансових викликів. Фінансова грамотність опосередковано впливає на самоефективність: розширення знань збільшує суб'єктивне відчуття компетентності та контролю над фінансовою ситуацією.

Емоційний компонент включає здатність до регуляції реакцій у фінансовій діяльності – стресу, тривоги, фрустрації, страху втрат. В умовах невизначеності фінансові рішення піддаються впливу емоцій, що загострює ризик імпульсивної поведінки, уникнення фінансової активності або, навпаки, провокує надмірну ризикованість.

Дослідження свідчать [20], що фінансова грамотність виконує тут захисну психологічну функцію: вона знижує рівень фінансової тривоги, оскільки розширює когнітивні ресурси для інтерпретації фінансових ризиків і формує відчуття суб'єктивного контролю над невизначеною ситуацією. В даному аспекті фінансову грамотність доцільно розглядати як ресурс адаптивного копінгу в нестабільному середовищі.

Поведінковий компонент репрезентує реалізацію фінансових знань і психологічних установок

у конкретних практиках: бюджетуванні, заощадженні, користуванні кредитними та інвестиційними продуктами, порівнянні фінансових послуг.

Емпіричні дослідження засвідчують, що особи з вищим рівнем фінансової грамотності частіше залучаються до інвестиційної діяльності [21], звертаються за професійною фінансовою консультацією [9] та демонструють більш відповідальне фінансове управління [6]. Цей компонент є точкою сходження когнітивних, мотиваційних і емоційних процесів. Відповідно до теорії запланованої поведінки І. Айзен [5], фактична поведінка є наслідком взаємодії установок, суб'єктивних норм і сприйнятого поведінкового контролю, що, своєю чергою, формується у тому числі під впливом фінансової грамотності. Таким чином, фінансова поведінка постає як інтегральний психологічний результат, а не як механічне застосування знань.

Важливого значення в межах психологічного підходу набуває проблема довіри молоді до банківських установ як суб'єктивно-психологічного феномену. Довіра формується не лише на основі об'єктивної інституційної надійності, але й через переживання прозорості, передбачуваності та психологічної стабільності взаємодії. І в даному контексті фінансова грамотність як психологічний чинник відіграє ключову роль, адже в умовах невизначеності особи з низьким рівнем фінансової грамотності схильні сприймати фінансові інституції як непередбачувані та потенційно загрозливі, оскільки їм бракує когнітивних інструментів для інтерпретації фінансової інформації. Натомість вищий рівень фінансової грамотності призводить до зменшення когнітивної неоднозначності, посилює відчуття контролю та сприяє формуванню стійкішої довіри до банків [7; 11], що напряду пов'язане із суб'єктивним фінансовим благополуччям молоді [17]. У психологічному сенсі фінансова грамотність функціонує як механізм зниження невизначеної тривожності та зміцнення інституційної довіри.

Досить тісно пов'язаним з довірою є питання сприйняття фінансового ризику. Сприйняття ризику в основному визначається суб'єктивною інтерпретацією рівня загрози та власної здатності з нею впоратись, а не об'єктивними характеристиками фінансової ситуації. Підвищення фінансової грамотності змінює сприйняття ризику не в бік його недооцінки, а в бік більш диференційованої й реалістичної оцінки. Згідно з теоріями стресу та копіngu, невизначеність відчувається тим більшою і загрозовішою, чим менш контрольованою та зрозумілою сприймається ситуація. Розширюючи когнітивні схеми інтерпретації фінансових подій, фінансова грамотність зменшує емоційний дистрес і збільшує ресурсну спроможність особи діяти у фінансово невизначених умовах.

Окремої уваги потребує толерантність до невизначеності як психологічна риса, що визначає здатність особистості функціонувати в умовах інформаційної неповноти та непередбачуваності. Молодь, яка перебуває на етапі формування економічних навичок, особливо чутлива до невизначеності, що в нестабільному середовищі може провокувати як унікаючу поведінку, так і необґрунтовані ризиковані рішення. Як засвідчують дослідження саморегуляції в умовах невизначеності [4], толерантність до невизначеності функціонує не ізольовано, а в інтеграції з метакогнітивними, емоційними та ціннісними механізмами особистості. В даному випадку фінансова грамотність виступає ресурсом психологічної резильєнтності: вона не усуває невизначеність як таку, а змінює характер її суб'єктивного переживання, наближаючи його до керованого виклику, а не до неконтрольованої загрози.

З точки зору вікової психології, юнацький і молодий вік є періодом інтенсивної економічної соціалізації, у межах якого формуються базові засади фінансової поведінки, ставлення до грошей, ризику та фінансових інституцій. Когнітивні схеми, що виникають у цей період, часто опосередковані інтуїтивним мисленням і евристичними, а не систематичним аналізом [8; 22]. Тому фінансова грамотність на цьому етапі виконує не лише інформаційну, а й структуруючу функцію: вона формує більш диференційовані когнітивні моделі фінансової реальності, сприяє інтерналізації норм відповідального фінансового управління та закладає основу для довгострокового фінансового планування.

Інтегруючи розглянуті положення, фінансову грамотність молоді доцільно концептуалізувати як форму психологічного капіталу, що поєднує когнітивну компетентність, самоефективність, емоційну регуляцію та інституційну довіру. Такий підхід відповідає сучасним інтердисциплінарним поглядам на фінансову компетентність як ресурс адаптивного функціонування в складних економічних середовищах [7; 15; 16]. У взаємодії з фінансовими інституціями – зокрема, банківськими – фінансова грамотність забезпечує не тільки раціональність вибору, а й суб'єктивне відчуття безпеки, передбачуваності та контролю – ключових психологічних умов конструктивної інституційної взаємодії.

Практичне застосування такого підходу є суттєвим. По-перше, освітні програми з фінансової грамотності для молоді мають виходити на межі трансляції знань і неодмінно мають включати компоненти що спрямовані на розвиток самоефективності, толерантності до невизначеності, навичок емоційного контролю під час прийняття фінансових рішень. По-друге, фінансові інституції, в тому числі і банківські установи, у роботі з клієнтами молодого віку обов'язково мають враховувати психологічний вимір фінансової поведінки, забезпечуючи прозорість комунікацій, зрозумілість фінансових продуктів і психологічно безпечне середовище взаємодії, що зміцнюватиме довіру в умовах невизначеності.

Висновки. Теоретичне осмислення фінансової грамотності молоді як психологічного чинника фінансової поведінки у взаємодії з банківськими установами дозволяє розглядати цей феномен як багатовимірний психологічний конструкт, що інтегрує когнітивний, мотиваційний, емоційний і поведінковий компоненти. Такий підхід виводить розуміння фінансової грамотності за межі суто економічної компетентності й розкриває її як форму психологічного капіталу, що підтримує адаптивне функціонування особистості в умовах невизначеності – економічної, соціальної та безпекової, які особливо проявляються в українському контексті повномасштабної війни.

Фінансова поведінка молоді не може бути коректно пояснена з позиції раціонального вибору, про що свідчить аналіз сучасних міждисциплінарних досліджень. Дана поведінка формується під впливом психологічних чинників – когнітивних викривлень, фінансової самоефективності, толерантності до невизначеності, сприйняття ризику, інституційної довіри та емоційної регуляції. Фінансова грамотність впливає на ці механізми системно: розширює когнітивні ресурси інтерпретації фінансової реальності, посилює відчуття контролю над фінансовою ситуацією, знижує рівень фінансової тривоги та формує більш диференційоване сприйняття ризику.

Ключового значення набуває роль фінансової грамотності у формуванні довіри до фінансових інституцій, зокрема банківських. У психологічному вимірі довіра постає не як похідна від об'єктивної надійності інституції, а як суб'єктивний феномен, що формується через відчуття передбачуваності, прозорості й суб'єктивної компетентності у взаємодії. Фінансова грамотність функціонує тут як механізм зниження когнітивної неоднозначності та зміцнення психологічного взаємозв'язку між клієнтом і фінансовою установою, що особливо важливо в умовах багатовимірної невизначеності, у якій нині перебуває українське суспільство.

Запропоноване теоретичне узагальнення створює підґрунтя для розгляду фінансової грамотності як інтегральної психологічної характеристики молоді, що визначає не лише економічну раціональність їх рішень, а й психологічну резильєнтність у нестабільних фінансових умовах.

Такий підхід відкриває перспективи для подальших емпіричних досліджень психологічних детермінант фінансової поведінки молоді в Україні, де питання фінансової адаптації загострюються в контексті тривалої війни та пов'язаних з нею економічних викликів. Практична цінність запропонованої концептуалізації полягає в обґрунтуванні необхідності інтеграції психологічних компонентів – самоефективності, толерантності до невизначеності, навичок емоційної регуляції – в освітні програми з фінансової грамотності та комунікаційні стратегії фінансових установ, орієнтовані на молодь.

Література:

1. Дембицька Н. М., Лавренко О. В., Мельничук Т. І., Зубіашвілі І. К. Соціально-психологічне забезпечення економічної соціалізації молоді: монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018.
2. Карамушка Л. М., Паршак О. І. Роль комерційних організацій у формуванні адекватного ставлення персоналу до грошей. *Актуальні проблеми психології. Т. 1. Організаційна психологія, економічна психологія, соціальна психологія*. 2020. № 57. С. 37–44.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Вид. 2-ге, випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
4. Тимошук Є. А., Каламаж Р. В. Особливості саморегуляції майбутніх учителів в умовах невизначеності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2025. № 18. С. 86–96.
5. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991. Vol. 50, No. 2. P. 179–211. DOI: 10.1016/0749-5978(91)90020-T.
6. Allgood S., Walstad W. B. The effects of perceived and actual financial literacy on financial behaviors. *Economic Inquiry*. 2016. Vol. 54, No. 1. P. 675–697. DOI: 10.1111/ecin.12255.
7. Alqam M. A., Hamshari Y. M. The impact of financial literacy on financial inclusion for financial well-being of youth: Evidence from Jordan. *Discover Sustainability*. 2024. Vol. 5. Article 528. DOI: 10.1007/s43621-024-00704-6.
8. Bongini P., Trivellato P., Zenga M. Financial literacy and financial inclusion: Evidence from Italy. *Research in International Business and Finance*. 2019. Vol. 47. P. 482–493. DOI: 10.1016/j.ribaf.2018.09.018.
9. Calcagno R., Monticone C. Financial literacy and the demand for financial advice. *Journal of Banking & Finance*. 2015. Vol. 50. P. 363–380. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2014.03.013.
10. Fernandes D., Lynch J. G., Netemeyer R. G. Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*. 2014. Vol. 60, No. 8. P. 1861–1883. DOI: 10.1287/mnsc.2013.1849.
11. Grohmann A., Klühs T., Menkhoff L. Does financial literacy improve financial inclusion? *World Development*. 2018. Vol. 111. P. 84–96. DOI: 10.1016/j.worlddev.2018.06.020.
12. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47, No. 2. P. 263–291. DOI: 10.2307/1914185.
13. Lusardi A., Mitchell O. S. Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*. 2011. Vol. 10, No. 4. P. 497–508. DOI: 10.1017/S1474747211000448.
14. Lusardi A., Mitchell O. S. The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*. 2014. Vol. 52, No. 1. P. 5–44. DOI: 10.1257/jel.52.1.5.

15. Lusardi A., Mitchell O. S. The importance of financial literacy: Opening a new field. *Journal of Economic Perspectives*. 2023. Vol. 37, No. 4. P. 137–154. DOI: 10.1257/jep.37.4.137.
16. Morgan P. J., Long T. Q. Financial literacy, financial inclusion, and savings behavior in Laos. *Journal of Asian Economics*. 2020. Vol. 68. Article 101197. DOI: 10.1016/j.asieco.2020.101197.
17. Netemeyer R. G., Warmath D., Fernandes D., Lynch J. G. How am I doing? Perceived financial well-being, its potential antecedents, and its relation to overall well-being. *Journal of Marketing*. 2018. Vol. 82, No. 2. P. 68–89. DOI: 10.1509/jm.17.0134.
18. OECD/INFE 2020 international survey of adult financial literacy. Paris : OECD Publishing, 2020. DOI: 10.1787/financial_lit-2019-en.
19. Sen A. Development as Freedom. Oxford : Oxford University Press, 1999. 384 p.
20. Tang N., Baker A. Self-esteem, financial knowledge, and financial behavior. *Journal of Economic Psychology*. 2016. Vol. 54. P. 164–176. DOI: 10.1016/j.joep.2016.04.005.
21. Van Rooij M., Lusardi A., Alessie R. Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*. 2011. Vol. 101, No. 2. P. 449–472. DOI: 10.1016/j.jfineco.2011.03.006.
22. Xiao J. J., O'Neill B. Consumer financial education and financial capability. *Journal of Economic Psychology*. 2016. Vol. 54. P. 3–16. DOI: 10.1016/j.joep.2016.02.002.

References:

1. Dembytska N. M., Lavrenko O. V., Melnychuk T. I., Zubiashvili I. K. Sotsialno-psykholohichne zabezpechennia ekonomichnoi sotsializatsii molodi : monohrafiia. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2018.
2. Karamushka L. M., Parshak O. I. Rol komertsiiynykh orhanizatsii u formuvanni adekvatnoho stavlennia personalu do hroshei. *Aktualni problemy psykholohii. T. 1. Orhanizatsiina psykholohiia, ekonomichna psykholohiia, sotsialna psykholohiia*. 2020. No. 57. P. 37–44.
3. Moskalenko V. V. Sotsialna psykholohiia : pidruchnyk. Vyd. 2-he, vypr. ta dop. Kyiv : Tsentр uchbovoi literatury, 2008. 688 p.
4. Tymoshchuk Y. A., Kalamazh R. V. Osoblyvosti samorehuliatcii maibutnykh uchyteliv v umovakh nevyznachenosti. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Psykholohiia»*. 2025. No. 18. P. 86–96
5. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991. Vol. 50, No. 2. P. 179–211. DOI: 10.1016/0749-5978(91)90020-T.
6. Allgood S., Walstad W. B. The effects of perceived and actual financial literacy on financial behaviors. *Economic Inquiry*. 2016. Vol. 54, No. 1. P. 675–697. DOI: 10.1111/ecin.12255.
7. Alqam M. A., Hamshari Y. M. The impact of financial literacy on financial inclusion for financial well-being of youth: Evidence from Jordan. *Discover Sustainability*. 2024. Vol. 5. Article 528. DOI: 10.1007/s43621-024-00704-6.
8. Bongini P., Trivellato P., Zenga M. Financial literacy and financial inclusion: Evidence from Italy. *Research in International Business and Finance*. 2019. Vol. 47. P. 482–493. DOI: 10.1016/j.ribaf.2018.09.018.
9. Calcagno R., Monticone C. Financial literacy and the demand for financial advice. *Journal of Banking & Finance*. 2015. Vol. 50. P. 363–380. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2014.03.013.
10. Fernandes D., Lynch J. G., Netemeyer R. G. Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*. 2014. Vol. 60, No. 8. P. 1861–1883. DOI: 10.1287/mnsc.2013.1849.
11. Grohmann A., Klühs T., Menkhoff L. Does financial literacy improve financial inclusion? *World Development*. 2018. Vol. 111. P. 84–96. DOI: 10.1016/j.worlddev.2018.06.020.
12. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47, No. 2. P. 263–291. DOI: 10.2307/1914185.
13. Lusardi A., Mitchell O. S. Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*. 2011. Vol. 10, No. 4. P. 497–508. DOI: 10.1017/S1474747211000448.
14. Lusardi A., Mitchell O. S. The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*. 2014. Vol. 52, No. 1. P. 5–44. DOI: 10.1257/jel.52.1.5.
15. Lusardi A., Mitchell O. S. The importance of financial literacy: Opening a new field. *Journal of Economic Perspectives*. 2023. Vol. 37, No. 4. P. 137–154. DOI: 10.1257/jep.37.4.137.
16. Morgan P. J., Long T. Q. Financial literacy, financial inclusion, and savings behavior in Laos. *Journal of Asian Economics*. 2020. Vol. 68. Article 101197. DOI: 10.1016/j.asieco.2020.101197.
17. Netemeyer R. G., Warmath D., Fernandes D., Lynch J. G. How am I doing? Perceived financial well-being, its potential antecedents, and its relation to overall well-being. *Journal of Marketing*. 2018. Vol. 82, No. 2. P. 68–89. DOI: 10.1509/jm.17.0134.
18. OECD/INFE 2020 international survey of adult financial literacy. Paris : OECD Publishing, 2020. DOI: 10.1787/financial_lit-2019-en.
19. Sen A. Development as Freedom. Oxford : Oxford University Press, 1999. 384 p.
20. Tang N., Baker A. Self-esteem, financial knowledge, and financial behavior. *Journal of Economic Psychology*. 2016. Vol. 54. P. 164–176. DOI: 10.1016/j.joep.2016.04.005.
21. Van Rooij M., Lusardi A., Alessie R. Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*. 2011. Vol. 101, No. 2. P. 449–472. DOI: 10.1016/j.jfineco.2011.03.006.
22. Xiao J. J., O'Neill B. Consumer financial education and financial capability. *Journal of Economic Psychology*. 2016. Vol. 54. P. 3–16. DOI: 10.1016/j.joep.2016.02.002.